

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาของปัญหา

ข้าวโพดเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญชนิดหนึ่งของประเทศไทยซึ่งทำรายได้ให้แก่ประเทศไทยจำนวนมาก กรมส่งเสริมการเกษตร (2533: 1-2) ได้สรุปภาวะการณ์ของข้าวโพดทั้งในด้านการตลาดและการผลิตว่าข้าวโพดเป็นพืชที่มีตลาด 2 ทางคือ ในประเทศและต่างประเทศ ในปัจจุบันปริมาณการผลิตข้าวโพดของประเทศไทยได้ผลผลิตปีละประมาณ 4-5 ล้านตัน เคยส่งข้าวโพดไปจำหน่ายต่างประเทศสูงสุดถึง 3.9 ล้านตัน ทำรายได้ให้กับประเทศนับหมื่นล้านบาท ส่วนที่เหลือใช้ในด้านอาหารสัตว์ภายในประเทศ แต่ในระยะ 3 ปีมาปริมาณการใช้ในประเทศเปลี่ยนแปลงไปมากคือ มีการขยายตัวด้านอาหารสัตว์ เช่น การเลี้ยงไก่ และส่งผลิตภัณฑ์ไก่แช่แข็งออกต่างประเทศทำรายได้ให้กับประเทศถึงปีละ 4,000 ล้านบาท ส่งผลให้ราคาข้าวโพดดีขึ้นมาก เกษตรกรขายข้าวโพดได้ในราคาสูงขึ้น แต่ปริมาณการส่งออกลดลงเพราะมีข้าวโพดในปริมาณน้อยและราคาข้าวโพดภายในประเทศสูงกว่าราคาตลาดโลก 10-27 เหรียญสหรัฐอเมริกาต่อตัน แต่ตลาดเอเชียซึ่งประกอบด้วยไต้หวัน สาธารณรัฐประชาชนจีน อองกง มาเลเซีย ฯลฯ เป็นกลุ่มประเทศที่มีความต้องการข้าวโพดรวมกันถึงปีละประมาณ 33 ล้านตัน ประเทศไทยสามารถครองตลาดได้บางส่วนเพียงร้อยละ 2 เท่านั้น สาเหตุที่ประเทศไทยขายข้าวโพดให้ประเทศเหล่านี้ได้ทั้งที่ราคาแพงกว่าราคาตลาดโลกเป็นเพราะประเทศไทยได้เปรียบทางด้านขนส่ง การบรรจุ ตลอดจนสามารถส่งครั้งละน้อย ๆ ได้ ทำให้สะดวกแก่ผู้ซื้อเป็นอย่างมาก การซื้อขายของตลาดเอเชียนี้คาดว่าจะคงอยู่ตลอดไปถ้าประเทศไทยสามารถผลิตข้าวโพดให้เพียงพอับความต้องการของตลาด และมีคุณภาพที่ดีมีสารแอลฟาโทกซินต่ำกว่าที่กำหนด

ประเทศไทยมีโอกาสเพิ่มผลผลิตต่อไร่ได้ ดังจะเห็นได้จากปัจจุบันผลผลิตต่อไร่เฉลี่ยของประเทศ (ปี พ.ศ.2532) เท่ากับ 408 กิโลกรัมต่อไร่ ในขณะที่เกษตรกรหลายรายในเขตที่มีศักยภาพสูง เช่น จังหวัดลพบุรี เพชรบูรณ์ ปราจีนบุรี จันทบุรี นครสวรรค์ อุทัยธานี

สามารถผลิตได้มากกว่า 600 กิโลกรัมต่อไร่โดยใช้เมล็ดพันธุ์ข้าวโพดลูกผสม

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่าข้าวโพดเป็นพืชเศรษฐกิจชนิดหนึ่งที่มีโอกาสที่จะเพิ่มรายได้ให้กับประเทศให้สูงขึ้นได้ และมีผู้ทางการจำหน่ายที่ค่อนข้างแน่ชัดทั้งตลาดในประเทศและต่างประเทศในปริมาณที่สูงกว่ากำลังการผลิตในปัจจุบัน ในขณะที่ศักยภาพในการเพิ่มผลผลิตข้าวโพดของเกษตรกรภายในประเทศยังมีสูงเช่นกัน หากเกษตรกรมีการเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตให้สูงขึ้น นโยบายของภาครัฐบาลโดยกรมส่งเสริมการเกษตรจึงให้ความสำคัญในการเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิต ส่งเสริมการใช้เมล็ดพันธุ์ที่ดี มีการวิจัยและพัฒนาพันธุ์ผสมเบ็ด เช่น พันธุ์สุวรรณ 1 สุวรรณ 2 สุวรรณ 3 และนครสวรรค์ 1 และปล่อยให้ภาคเอกชนผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดลูกผสมอย่างเสรี เพราะมีปัจจัยและความสามารถมากกว่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านวิชาการและโรงงานที่มีประสิทธิภาพที่สามารถผลิตเมล็ดพันธุ์ที่มีคุณภาพดี บริษัทที่ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดลูกผสมที่มีขนาดใหญ่คือ บริษัท เจริญโภคภัณฑ์ จำกัด บริษัท คาร์กิลล์เมล็ดพันธุ์ จำกัด บริษัท แปซิฟิกเมล็ดพันธุ์ จำกัด บริษัท ซีบา-โกกี (ประเทศไทย) จำกัด และบริษัท ไทโอเนิส โอ-เบรค (ไทยแลนด์) จำกัด ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดลูกผสมนั้นทำได้ 2 วิธีคือ

- 1) บริษัทเป็นผู้ผลิตเอง
- 2) บริษัทว่าจ้างเกษตรกรผลิตให้ (Contract Grower)

วิธีที่บริษัทเป็นผู้ผลิตเองทั้งหมดยังไม่สามารถทำได้ในเวลานี้ เนื่องจากต้องลงทุนทั้งด้านสินทรัพย์และบุคลากรในจำนวนที่สูงมาก บริษัทต่าง ๆ จึงหันมาใช้วิธีว่าจ้างเกษตรกรผลิตให้ โดยทำสัญญาการผลิตเมล็ดพันธุ์ลูกผสมกับเกษตรกร กล่าวคือ บริษัทจะให้เมล็ดพันธุ์พ่อพันธุ์ (Parental Male) และแม่พันธุ์ (Parental Female) แก่เกษตรกร เพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ลูกผสม (Hybrid Seed) ในแปลงผลิตของเกษตรกรเองให้แก่บริษัท โดยทางบริษัทจะจัดเจ้าหน้าที่วิชาการไปควบคุมให้คำแนะนำการจัดทำแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์แก่เกษตรกรอย่างใกล้ชิด จากนั้นเมื่อได้ผลผลิตบริษัทจะรับซื้อจากแปลงของเกษตรกรเพื่อไปผ่านกระบวนการผลิตเมล็ดพันธุ์ (Seed Processing) เพื่อให้ได้เมล็ดพันธุ์ที่มีคุณภาพสูงไปจำหน่ายเป็นเมล็ดพันธุ์ต่อไป ซึ่งการรับซื้อดังกล่าวปกติจะต้องมีการทำสัญญาตกลงราคากันก่อนล่วงหน้าเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาขึ้น โดยทั่วไปแล้วราคาที่บริษัทรับซื้อจะสูงกว่าราคาข้าวโพดตามท้องตลาดร้อยละ 40 ถึงร้อยละ 100 แล้วแต่เวลาเพาะปลูกและความยากง่ายในการผลิตเมล็ดพันธุ์ของบริษัทต่าง ๆ ดังนั้นการศึกษาเรื่องการผลิตเมล็ดพันธุ์

ข้าวโพดลูกผสม ต้นทุนและผลตอบแทนของเกษตรกรจากการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดลูกผสมภายใต้สัญญาการผลิตของภาคเอกชน จึงเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อเป็นข้อมูลที่สำคัญอย่างยิ่งแก่ทั้งภาคเอกชนที่ดำเนินธุรกิจและแก่เกษตรกรในการต่อรองด้านราคาเพื่อให้เป็นที่พอใจทั้งสองฝ่ายและทราบปัญหาในการผลิต นอกจากนี้ยังเป็นประโยชน์แก่เกษตรกรที่สนใจจะเข้าร่วมผลิตเมล็ดพันธุ์ลูกผสมภายใต้สัญญาได้ใช้ข้อมูลเพื่อตัดสินใจเข้าร่วมโครงการ

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาวิธีการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดลูกผสมของเกษตรกรภายใต้สัญญาการผลิตของภาคเอกชน
2. เพื่อวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทนของการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดลูกผสมของเกษตรกรภายใต้สัญญาการผลิต
3. เพื่อวิเคราะห์ปัญหาและเสนอแนวทางในการแก้ปัญหาการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดลูกผสม

สมมติฐานในการศึกษา

อัตราผลตอบแทนจากค่าขายของเกษตรกรที่ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดลูกผสมภายใต้สัญญาการผลิตของภาคเอกชนสูงกว่าร้อยละ 20

นิยามศัพท์

1. คำว่า "เมล็ดพันธุ์ข้าวโพดลูกผสม (Hybrid Corn Seed)" หมายถึง เมล็ดพันธุ์ข้าวโพดที่นำมาใช้ในการเพาะปลูก ซึ่งเกิดจากการผสมระหว่างพ่อพันธุ์และแม่พันธุ์ที่ผ่านการศึกษาวิจัยและทดลองแล้วว่าจะให้เมล็ดพันธุ์ลูกผสมที่มีศักยภาพในการให้ผลผลิตสูง

2. คำว่า "ข้าวโพดพันธุ์ลูกผสม (Hybrid Corn)" หมายถึง ต้นและเมล็ดข้าวโพด (Grain) ซึ่งได้จากการนำเมล็ดพันธุ์ลูกผสมไปปลูก ผลผลิตข้าวโพดพันธุ์ลูกผสมที่ได้จะนำไปใช้เพื่อเลี้ยงสัตว์โดยตรงหรือเป็นส่วนประกอบที่สำคัญในอาหารสัตว์

3. คำว่า "เกษตรกรตามสัญญาการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดลูกผสม (Contract Grower)" หมายถึงเกษตรกรซึ่งบริษัทให้เมล็ดพันธุ์พ่อพันธุ์และแม่พันธุ์เพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ลูกผสมในแปลงผลิตของเกษตรกรเองให้แก่บริษัท โดยทางบริษัทจะจัดเจ้าหน้าที่วิชาการไปควบคุมให้คำแนะนำการจัดทำแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์แก่เกษตรกรอย่างใกล้ชิด จากนั้นเมื่อได้ผลผลิตจะทำการรับซื้อจากแปลงผลิตของเกษตรกรเพื่อนำไปผ่านกระบวนการผลิตเป็นเมล็ดพันธุ์ต่อไป การรับซื้อคินนี้จะมีการทำสัญญาตกลงกันก่อนล่วงหน้า

ขอบเขตการศึกษา

1. การวิจัยนี้เป็นการศึกษาเน้นเฉพาะระบบการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดลูกผสมโดยเกษตรกรภายใต้สัญญาการผลิตของธุรกิจผลิตเมล็ดพันธุ์ภาคเอกชน

2. การศึกษาต้นทุนและผลตอบแทนของการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดลูกผสมโดยเกษตรกรภายใต้สัญญาการผลิต เป็นการศึกษาข้อมูลตั้งแต่เริ่มตกลงทำสัญญาระหว่างเกษตรกรกับธุรกิจภาคเอกชนที่ดำเนินการผลิตเมล็ดพันธุ์ การเตรียมการเพาะปลูก การเพาะปลูก การดูแลบำรุงรักษา จนกระทั่งเก็บผลผลิตเพื่อนำออกจำหน่าย

3. ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยเป็นข้อมูลในปีการเพาะปลูก 2532

4. พื้นที่ที่จะทำการศึกษาได้พิจารณาเลือกอำเภอเมืองลพบุรี อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี และอำเภอมวกเหล็ก อำเภอพระพุทธบาท อำเภอก่งค้อย จังหวัดสระบุรี ทั้งนี้เนื่องจากมีธุรกิจภาคเอกชนขนาดใหญ่หลายรายที่ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดลูกผสมตั้งอยู่ในพื้นที่ดังกล่าวหรือจังหวัดใกล้เคียง และทำสัญญาการผลิตกับเกษตรกรจำนวนมากเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดลูกผสมในแปลงผลิตของเกษตรกรในพื้นที่นั้น นอกจากนี้ในพื้นที่ดังกล่าวยังมีปัจจัยแวดล้อม

ที่เหมาะสมแก่การผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดลูกผสมมากไม่ว่าสภาพดินฟ้าอากาศ หรือเทคโนโลยีในการผลิตของเกษตรกร ขนาดพื้นที่ของแปลงผลิตที่เลือกเป็นตัวอย่างคือขนาดรายละไม่เกิน 50 ไร่ เนื่องจากเป็นนโยบายของบริษัทที่เลือกเกษตรกรขนาดดังกล่าวเพื่อทำการผลิต เพราะสามารถดูแลแปลงผลิตได้ทั่วถึง มีประสิทธิภาพ และได้เมล็ดพันธุ์ที่บริสุทธิ์ตรงตามพันธุ์

วิธีการศึกษา

1. ศึกษาจากข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) วิธีการที่ใช้ในการวิจัยนี้จะมุ่งให้ความสำคัญแก่งานวิจัยในภาคสนาม (Field Work) โดยข้อมูลส่วนใหญ่ที่ได้นั้นจะได้จากแบบสอบถาม (Questionnaire) ซึ่งออกแบบไว้เป็นแบบผสมระหว่างแบบสอบถามแบบเปิด (Open-Ended Questionnaire) และแบบปิด (Close-Ended Questionnaire) ข้อมูลที่เก็บรวบรวมไว้จากแบบสอบถามนี้จะ เป็นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับต้นทุนและผลตอบแทนจากการผลิต และปัญหาต่าง ๆ ที่เกษตรกรกำลังประสบอยู่ รวมทั้งการสัมภาษณ์ข้อมูลอื่น ๆ ที่เป็นประโยชน์ในการวิจัยจากบุคคลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
2. ศึกษาจากข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) โดยวิธีรวบรวมข้อมูลจากหนังสือและเอกสารที่ออกโดยหน่วยงานต่าง ๆ เช่น กรมส่งเสริมการเกษตร กรมศุลกากร เป็นต้น
3. การสำรวจประชากร พื้นที่ที่ทำการศึกษาได้พิจารณาเลือก อำเภอเมืองลพบุรี อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี และอำเภอมวกเหล็ก อำเภอพระพุทธบาท อำเภอแก่งคอย จังหวัดสระบุรี ทั้งนี้เนื่องจากมีธุรกิจเอกชนขนาดใหญ่หลายรายที่ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดลูกผสมตั้งอยู่ในพื้นที่ดังกล่าวหรือจังหวัดใกล้เคียง และทำสัญญาการผลิตกับเกษตรกรจำนวนมากเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดลูกผสมในแปลงผลิตของเกษตรกรในพื้นที่นั้น สำหรับการสำรวจจำนวนประชากรของการศึกษานี้ได้รวบรวมข้อมูลการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดลูกผสมจากผู้ประกอบการธุรกิจเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดลูกผสมขนาดใหญ่ 5 รายคือ บริษัท เจริญโภคภัณฑ์ จำกัด บริษัท คาร์กิลล์เมล็ดพันธุ์ จำกัด บริษัท แปซิฟิกเมล็ดพันธุ์ จำกัด บริษัท ซีบา-โก๊ก (ประเทศไทย) จำกัด และบริษัท ไนโอเน็ส โอ-เบรค (ไทยแลนด์) จำกัด มีเกษตรกรที่ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดลูกผสมให้แก่บริษัทดังกล่าว แยกรายอำเภอได้ดังนี้

ในการผลิตของเกษตรกร ซึ่งจะส่งผลให้รายได้ประชาชนของประเทศสูงขึ้นด้วย และทำให้
ธุรกิจเอกชนที่ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดลูกผสมสามารถวางมาตรการในการป้องกันไม่ให้เกิดปัญหา
ในโอกาสต่อไป